

Beheer van “zomerganzen” in Utrecht

Grauwe ganzen, ruiende zomervogels, Kraaijenbergse plassen, Cuijk, 25 september 2009.
Foto: Harvey van Diek

Begin december 2013 viel het veelbesproken “ganzenakkoord” uit elkaar. Verschillende partijen, bestaande uit landbouworganisaties, terreinbeheerders, natuurbeschermingsorganisaties en de provincies, hadden in dat akkoord afspraken gemaakt over het beleid ten aanzien van overzomerende/broedende enerzijds en doortrekkende/overwinterende ganzen anderzijds. Hoe het verder moet, ligt nu op het bord van de 12 Nederlandse provincies. Het beleid lijkt te versnipperen, en verschillende organisaties uiten hun visie over het gewenste beleid in de komende jaren. In 2013 werden in opdracht van de Provincie Utrecht door Sovon alle maatregelen tegen (overzomerende) ganzen op een rij gezet en vergeleken met de trends in aantallen en gemelde schade. Biedt deze evaluatie aanknopingspunten voor de andere provincies?

Toename ganzen ondanks maatregelen

Grauwe Ganzen nemen landelijk nog steeds in aantal toe, zo laten gegevens van de meetnetten van Sovon zien. Dat was in de provincie Utrecht in 2005-12 niet anders. Het aantal Grauwe Ganzen dat begin april door de Wildbeheers Eenheden (WBE's) werd geteld, verdubbelde bijna (figuur 1). Hoewel de gegevens van jaar op jaar niet helemaal vergelijkbaar zijn door verschillen in teldekking, is deze toename evident. Eenzelfde ontwikkeling is ook af te leiden uit tellingen uitgevoerd in de zomers van 2009, 2011 en 2012. In 2012 ging het om ruim 35.000 ganzen. De groeiende aantallen ganzen in de zomer contrasteren met een toegenomen inspanning om de populatie te reduceren. Sinds de winter van 2004/05 en de zomer van 2005 werden in Utrecht totaal 77.990 Grauwe Ganzen geschoten of gevangen, en werd nog eens een groot aantal legfels onklaar gemaakt (zie box elders op deze pagina). De populatiereductie voldeed ruim aan de quota die door de Provincie Utrecht in de ontheffingen waren vastgelegd.

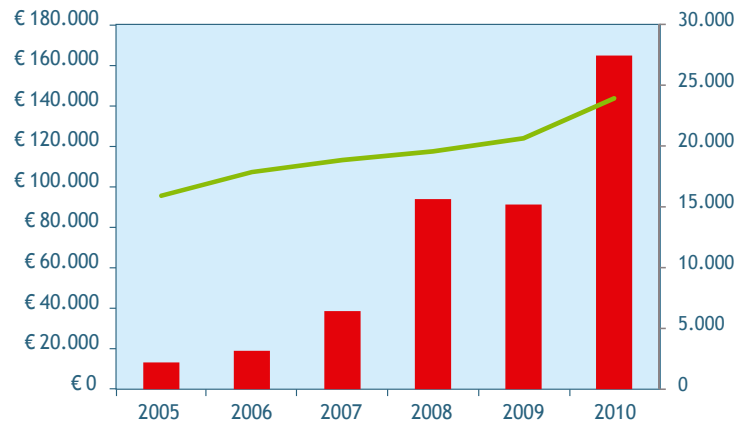
Groeiende schade

Ook de uitgekeerde schadebedragen namen ondanks de populatiereductie tussen 2005 en 2010 toe, en wel in nog sterkere mate (met een factor 12) dan de aantallen geteld in april (figuur 1). Groeiende schadecijfers weerspiegelen dus niet alleen een toename van ganzenaantallen. In een enquête onder de WBE's gaf 26% van de respondenten aan dat 'hun' grondgebruikers schade niet melden. Het aantal boeren dat schade opgeeft, zal echter mogelijk zijn toegenomen door betere bekendheid met de regelgeving en/of een afgenomen tolerantie jegens ganzen schade. Bovenal wordt een deel van de groeiende schadebedragen ook verklaard door de koppeling tussen getaxeerde schade en marktprijzen, die in genoemde periode eveneens stegen. In een eerdere analyse van winterschade werden vergelijkbare conclusies getrokken (F. van Bommel & T. van der Have, De Levende Natuur 111: 22-23). Hier was het ook een opeenstapeling van

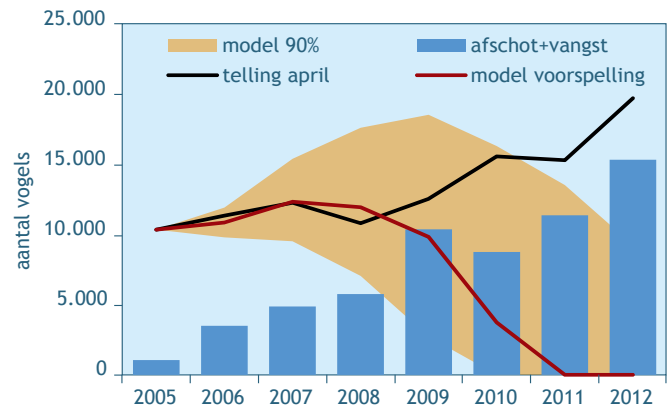
verschillende soorten beleid (tegenoetkoming schade en beheersvergoeding) die een kostenstijging veroorzaakten. Al deze aspecten maken het moeilijk schadecijfers goed te koppelen aan ganzenaantallen.

Effecten maatregelen nader bekeken

Met behulp van de Utrechtse beheergegevens, overlevingscijfers en informatie over het broedsucces in naburige regio's is met een populatiemodel berekend welke effecten van de gerealiseerde maatregelen op de populatie Grauwe Ganzen waren te verwachten. Deze verwachtingen zijn vergeleken met de waargenomen aantalsontwikkeling (figuur 2). Die is duidelijk positiever dan de schattingen uit het populatiemodel, die vanaf 2009 een afname voorspellen, terwijl de grootste stijging van de ganzenpopulatie daarna plaatsvond. In eerste instantie zou immigratie een rol kunnen spelen. Het populatiemodel gaat namelijk uit van een gesloten populatie, dus zonder uitwisseling met naburige provincies. Hoewel Grauwe Ganzen in het algemeen erg plaatstrouw zijn (halsbandgegevens), is bekend dat er wel enige uitwisseling plaatsvindt. Als het verschil tussen modelvoorspelling en apriltellingen geheel door immigratie tot stand zou komen, zou echter in 2009-2012 meer dan de helft van de populatie uit verse immigranten bestaan hebben, en dat is zeer onwaarschijnlijk.

Figuur 1. Aantallen Grauwe Ganzen (groene lijn), geteld begin april in de FBE Utrecht in 2005-2010 (rechter as) en de jaarlijks uitgekeerde schadebedragen (gegevens Faunafonds, rode balken, linker as).

Figuur 2. Vergelijking van de waargenomen aantalsontwikkeling van Grauwe Gans in de FBE Utrecht en de voorspelde aantalsontwikkeling (met betrouwbaarheidsinterval) op basis van een populatiemodel. Tevens zijn afschot en vangsten weergegeven.

Provincies kennen een Fauna-beheereenheid (FBE); een door gedeputeerde staten erkend samenwerkingsverband van jachthouders. Onder de zeven partners bevinden zich in het algemeen terreinbeheerders NM, PL en SBB, jagersorganisaties KNJV en NOJG, en LTO en de Federatie Particulier Grondbezit.

Onder de FBE kunnen verschillende Wildbeheers Eenheden (WBE's) actief zijn die het beheer en de schadebestrijding uitvoeren.

Ganzenbeheer in Utrecht 2004-12

De evaluatie richtte zich vooral op Grauwe Ganzen en maakte gebruik van gegevens die van 2004 tot en met 2012 voor iedere Wildbeheers Eenheid (WBE) in Utrecht beschikbaar waren. Het ging om tellingen van de aanwezige aantallen in begin april en juli, en gegevens over afschot, vangsten en aantallen onklaar gemaakte legsels. In de zomer (1 april-30 september) werden in deze periode 40.043 Grauwe ganzen geschoten, waarvan alleen al 11.229 in 2012, en daarnaast werden nog 6126 ganzen gevangen en gedood. In de wintermaanden (oktober-maart) werden van 2004/05 tot en met 2012/13 nog eens 31.821 Grauwe Ganzen geschoten. Via nestreductie werden in de periode 2009-2011 minstens 11.643 eieren onklaar gemaakt, maar het werkelijke aantal zal hoger liggen aangezien een aanzienlijk deel van de gegevens ontbreekt. Via een enquête onder de WBE's werd inzicht gekregen in de manier waarop de maatregelen werden uitgevoerd. Van de 474 aangeschreven leden antwoordde 41%. Het volledige rapport is als pdf op te halen van sovon.nl: Sovon-rapport 2013/28

Bovendien werd ook in de ruimere omgeving van Utrecht (o.a. bij Schiphol) in dezelfde periode grootschalig populatiebeheer uitgevoerd. Ook onjuiste aannames over het broedsucces en de grootte en samenstelling van het afschot en de vangsten kunnen het grote verschil op zichzelf niet verklaren. Waarschijnlijker is een combinatie van meerdere oorzaken, en dit geeft aan dat een uitgebreidere en betere gegevensverzameling nodig is om het uitgevoerde beleid goed te kunnen evalueren (zie onder).

Afschot zinvol?

In een ander onderzoek naar de effectiviteit van populatiebeheer bij Grauwe Ganzen op Texel wees David Kleijn reeds op de beperkte werking van afschot, in het geval van Texel vooral omdat dat voor een groot deel niet de Texelse broedvogels, maar vooral overwinteraars en doortrekkers betrof (Alterra rapport 2307). Alleen bij betrekkelijk kleine en afgebakende ganzenpopulaties, zoals de Brandganzen in het noordelijk Deltagebied, heeft plaatselijk afschot inmiddels een aantoonbaar effect op de overleving van de ganzen, die daar tussen 2004 en 2012 met ongeveer 20% afnam (H. van der Jeugd, Vogeltekstationrapport 2012-02). Aan een sterke verhoging van de jachtdruk, zowel in de ruimte als in de tijd, kleven echter ook bezwaren. Er zal meer verstoring optreden (ook voor andere soorten), terwijl de ganzen schuwer zullen worden en zich wellicht meer zullen concentreren. Waar afschot plaatsvindt in de buurt van slaapplekken, kunnen ook Natura 2000-doelstellingen in het geding komen, zoals vastgesteld in Friesland (R. Kleefstra, De Levende Natuur 111: 136-140). Afschot kan evenwel als instrument op een groot draagvlak rekenen onder de uitvoerders van de maatregelen, zo bleek uit de enquête onder de WBE's. Hetzelfde geldt voor het onklaar maken van legsels, waarvan uit meerdere onderzoeken is gebleken dat het niet effectief is om ganzenaantallen omlaag te brengen (hooguit wordt de populatiegroei tot staan gebracht). Maatregelen die ingrijpen in de overleving van volwassen vogels, zoals afschot in de broedperiode en het vangsten en vergassen van ganzen tijdens de rui, werden vanuit oogpunt van weidelijkheid en

ethische bezwaren afgewezen. Dit laatste aspect zal ook in de maatschappij zwaar tellen als het op grote schaal wordt uitgevoerd.

Hoe verder?

In veel provincies is de druk groot om ganzenpopulaties aan te pakken. Het is evenwel van belang om maatregelen - in welke vorm ook - altijd op de voet te blijven volgen. Niet alleen door het volgen van de aantalsontwikkeling in de zomer, maar ook door (1) parallel aan de zometelling in juli het broedsucces vast te stellen door in groepen ganzen volwassen vogels en jongen te tellen, (2) afschot en vangsten goed te registreren (aantal, locatie, datum) en daarbij (3) systematisch van geschoten en gevangen vogels soort en leeftijd vast te stellen. Alleen dan kan ook de effectiviteit goed worden ingeschat en kunnen maatregelen eventueel worden bijgesteld.

In de huidige praktijk zijn dit geen vanzelfsprekendheden. Leeftijdstellingen worden al langer in enkele regio's gedaan, maar alleen bij levende vogels in het veld, en in september, waardoor de resultaten kunnen zijn vertekend door afschot in de twee voorafgaande maanden. De laatst gepubliceerde landelijke afschotgegevens dateren van 2007/08 (WBE Databank Nieuwsbrief 8), maar zijn volgens recentere gegevens, verzameld bij de totstandkoming van de Vogelbalans 2013, sterk

achterhaald; alleen al de zomer van 2010 en het winterseizoen van 2010/11 ging het volgens opgave van KNJV, FBE en provincies om 187.000 ganzen. En dat aantal is exclusief vangsten en exoten als Canadese Gans en Nijlgans, waar (nog) geen goede landelijke cijfers van bekend zijn. Versnippering van verantwoordelijkheden rondom afschotregistratie maakt het tegenwoordig steeds moeilijker een compleet landelijk beeld samen te stellen.

Bovenal zijn de meeste maatregelen die nu worden voorgesteld gericht op de korte termijn. Veel ganzenpopulaties bevinden zich nog in een exponentiële groeifase. Het reduceren van aantallen resulteert vooral in het terugzetten van het aantalsniveau, maar niet in het terugdringen van het groeipotentieel. De oorzaken voor de grote aantallen (broedgelegenheid, voedselbeschikbaarheid) worden niet weggenomen. Maatregelen die zich richten op deze aspecten en uitgaan van een regionale aanpak (al naargelang de plaatselijke situatie) zullen dus duurzamer van aard zijn.

● **Julia Stahl, Loes van den Bremer, Berend Voslamber, Hans Schekkerman, Vincent de Boer & Kees Koffijberg**

HET KLEINE REISCOLLECTIEF

kleinschalig verantwoord vertrouwd

Vogelreizen 2014

Roemenië Donaudelta, 10 dagen	25-4
Polen Biebrza & oerbos Bialowieza, 10 dagen	9-5
Zweden Falsterbo, vogeltrek, 6 dagen	20-9 & 27-9
Hongarije Hortobágy, Kraanvogels, 9 dagen	11-10

Kleine groepen (vanaf 5 deelnemers). Deskundige reisleiding.

Korting als u vroeg boekt.

Wij reizen per trein of minibus naar onze vogelreisbestemmingen.

Individueel

Polen oerbos van Bialowieza, vanaf 3 dagen
Polen vogelreis Biebrzamoerassen, vanaf 7 dagen
Polen kanovaren, Biebrza en Czarna Hancza, vanaf 9 dagen

En nog veel meer individuele reismogelijkheden en maatwerk

info@hkrc.nl www.hkrc.nl 085-7853820